

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (έκτο τμήμα)

της 15ης Οκτωβρίου 2015 *

«Προδικαστική παραπομπή — Κανονισμός (ΕΚ) 1346/2000 — Άρθρα 4 και 13 — Διαδικασία αφερεγγυότητας — Επιβλαβείς δικαιοπραξίες — Αγωγή προς επιστροφή των ποσών που καταβλήθηκαν πριν από την ημερομηνία κινήσεως της διαδικασίας αφερεγγυότητας — Δίκαιο κράτους μέλους περί κινήσεως της διαδικασίας αφερεγγυότητας — Δίκαιο άλλου κράτους μέλους διέπον τη δικαιοπραξία αυτή — Δίκαιο που δεν παρέχει “στη συγκεκριμένη περίπτωση κανένα μέσο προσβολής της δικαιοπραξίας αυτής” — Βάρος αποδείξεως»

Στην υπόθεση C-310/14,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως βάσει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Helsingin honioikeus (εφετείο του Ελσίνκι, Φινλανδία) με απόφαση της 26ης Ιουνίου 2014, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 30 Ιουνίου 2014, στο πλαίσιο της δίκης

Nike European Operations Netherlands BV

κατά

Sportland Oy, υπό εκκαθάριση,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

συγκείμενο από τους F. Biltgen, πρόεδρο του δέκατου τμήματος, ασκούντα καθήκοντα προέδρου του έκτου τμήματος, M. Berger (εισηγήτρια) και S. Rodin, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Wathelet

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Nike European Operations Netherlands BV, εκπροσωπούμενη από τον A. Saarikivi, asianajaja,
- η Φινλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την H. Leppo,
- η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την M. Jacobs,
- η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον T. Henze και την J. Kemper,
- η Ισπανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον L. Banciella Rodríguez-Miñón,

* Γλώσσα διαδικασίας: η φινλανδική.

— η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους E. Paasivirta και M. Wilderspin,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των άρθρων 4, παράγραφος 2, στοιχείο ιγ', και 13 του κανονισμού (ΕΚ) 1346/2000 του Συμβουλίου, της 29ης Μαΐου 2000, περί των διαδικασιών αφερεγγυότητας (ΕΕ L 160, σ. 1).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ των Nike European Operations Netherlands BV (στο εξής: Nike) και Sportland Oy, υπό εκκαθάριση (στο εξής: Sportland), σχετικά με αγωγή πτωχευτικής ανακλήσεως.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

- 3 Η αιτιολογική σκέψη 24 του κανονισμού 1346/2000 έχει ως εξής:

«Η αυτόματη αναγνώριση μιας διαδικασίας αφερεγγυότητας στην οποία εφαρμόζεται κανονικά το δίκαιο του κράτους έναρξης της διαδικασίας, μπορεί να έρχεται σε αντίθεση με τους κανόνες δυνάμει των οποίων διεξάγονται κανονικά οι συναλλαγές στα άλλα κράτη μέλη. Για να προστατευθούν οι έννομες προσδοκίες και η ασφάλεια των συναλλαγών στα άλλα κράτη μέλη εκτός αυτού της έναρξης της διαδικασίας, θα πρέπει να προβλεφθούν ορισμένες εξαιρέσεις από το γενικό κανόνα.»

- 4 Το άρθρο 4 του εν λόγω κανονισμού ορίζει τα ακόλουθα:

«1. Εάν ο παρών κανονισμός δεν ορίζει άλλως, δίκαιο εφαρμοστέο στη διαδικασία αφερεγγυότητας και στα αποτελέσματά της είναι το δίκαιο του κράτους μέλους έναρξης της διαδικασίας, κατωτέρω καλουμένου “κράτος έναρξης”.

2. Το δίκαιο του κράτους έναρξης ρυθμίζει τις προϋποθέσεις έναρξης, τη διεξαγωγή και την περάτωση της διαδικασίας αφερεγγυότητας. Βάσει του δικαίου αυτού, ορίζονται συγκεκριμένα:

[...]

ιγ) οι κανόνες που άπτονται της ακυρότητας, ακυρωσίας ή του ανενεργού των επιβλαβών για όλους τους πιστωτές δικαιοπραξιών.»

- 5 Κατά το άρθρο 13 του ίδιου κανονισμού:

«Το άρθρο 4, παράγραφος 2, στοιχείο ιγ', δεν ισχύει εάν αυτός ο οποίος επωφελήθη δικαιοπραξίας επιβλαβούς για το σύνολο των πιστωτών προσκομίσει απόδειξη ότι:

— η δικαιοπραξία αυτή διέπεται από το δίκαιο κράτους μέλους άλλου από το κράτος έναρξης,

και ότι

— το δίκαιο αυτό δεν παρέχει στη συγκεκριμένη περίπτωση κανένα μέσο προσβολής της δικαιοπραξίας αυτής.»

Το φινλανδικό δίκαιο

- 6 Το άρθρο 10 του νόμου περί πτωχευτικής ανακλήσεως (takaisinsaannista konkurssipesään annettu laki) ορίζει ότι η εξόφληση οφειλής που πραγματοποιείται εντός περιόδου τριών μηνών πριν από την ημερομηνία αναφοράς δύναται να ακυρωθεί, εφόσον η οφειλή εξοφλήθηκε με μη συνήθη μέσα καταβολής ή πριν καταστεί ληξιπρόθεσμη ή εξοφλήθηκε ποσό το ύψος του οποίου λογίζεται ως σημαντικό σε σχέση με το σύνολο της πτωχευτικής περιουσίας.

Το ολλανδικό δίκαιο

- 7 Κατά το άρθρο 47 του νόμου περί πτωχεύσεως (Faillissementswet), η εξόφληση ληξιπρόθεσμης οφειλής δύναται να ακυρωθεί μόνον εάν αποδεικνύεται είτε ότι ο αποδέκτης της καταβολής γνώριζε ήδη κατά την καταβολή ότι έχει υποβληθεί αίτηση κηρύξεως πτωχεύσεως είτε ότι υφίσταται συμφωνία μεταξύ δανειστή και οφειλέτη προκειμένου να ωφεληθεί συγκεκριμένος δανειστής σε βάρος των λοιπών δανειστών.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 8 Η εταιρία Sportland, με έδρα το Ελσίνκι (Φινλανδία), πωλούσε λιανικώς προϊόντα της Nike, με έδρα το Hilversum (Κάτω Χώρες), βάσει συμβάσεως δικαιοχρήσεως. Δυνάμει της εν λόγω συμβάσεως, η οποία διεπόταν από το ολλανδικό δίκαιο, η Sportland εξόφλησε στη Nike ληξιπρόθεσμες οφειλές της, στο πλαίσιο της αγοράς εμπορικών αποθεμάτων καλυπτόμενων από την ως άνω σύμβαση, προβαίνοντας σε δέκα διαφορετικές καταβολές κατά την περίοδο από τις 10 Φεβρουαρίου 2009 μέχρι τις 20 Μαΐου 2009, οι οποίες ανέρχονταν συνολικώς σε 195 108,15 ευρώ.
- 9 Το Helsingin käräjäoikeus (πρωτοβάθμιο δικαστήριο του Ελσίνκι), στο οποίο υποβλήθηκε στις 5 Μαΐου 2009 σχετική αίτηση, αποφάσισε στις 26 Μαΐου 2009 την κίνηση διαδικασίας αφερεγγυότητας όσον αφορά τη Sportland. Η εν λόγω εταιρία άσκησε αγωγή ενώπιον του Helsingin käräjäoikeus με αίτημα να ακυρωθούν οι καταβολές περί των οποίων γίνεται λόγος στην προηγούμενη σκέψη της παρούσας αποφάσεως και να υποχρεωθεί η Nike να επιστρέψει τα καταβληθέντα ποσά εντόκως, σύμφωνα με το άρθρο 10 του νόμου περί πτωχευτικής ανακλήσεως.
- 10 Η Nike ζήτησε την απόρριψη της αγωγής. Επικαλέστηκε, μεταξύ άλλων, το άρθρο 13 του κανονισμού 1346/2000 και υποστήριξε ότι οι αμφισβητούμενες καταβολές διέπονταν από το ολλανδικό δίκαιο. Δυνάμει όμως του άρθρου 47 του νόμου περί πτωχεύσεως, οι ως άνω καταβολές δεν θα μπορούσαν να ακυρωθούν.
- 11 Το Helsingin käräjäoikeus δέχθηκε την αγωγή της Sportland. Έκρινε ιδίως ότι ο εμπειρογνώμων που είχε κληθεί ενώπιόν του δεν είχε εξετάσει το ζήτημα της κατά το ολλανδικό δίκαιο δυνατότητας ανακλήσεως των καταβολών, λαμβανομένων υπόψη όλων των περιστάσεων της υποθέσεως της κύριας δίκης. Το ως άνω δικαστήριο συνεπέρανε εξ αυτού ότι η Nike δεν είχε αποδείξει ότι, για τους σκοπούς εφαρμογής του άρθρου 13 του εν λόγω κανονισμού, οι καταβολές δεν μπορούσαν να προσβληθούν.
- 12 Η Nike, που εκτίμησε ότι είχε παράσχει επαρκείς εξηγήσεις για το περιεχόμενο της ολλανδικής νομοθεσίας, άσκησε έφεση κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του Helsingin hovioikeus (εφετείου του Ελσίνκι). Η Sportland ζήτησε την απόρριψη της εφέσεως, για τον λόγο, ιδίως, ότι η Nike δεν είχε παράσχει εξηγήσεις ούτε για το περιεχόμενο άλλων διατάξεων του ολλανδικού δικαίου πέραν των σχετικών με τη νομοθεσία περί πτωχεύσεως ούτε για τις γενικές αρχές του δικαίου αυτού.

- 13 Με την απόφασή του περί υποβολής προδικαστικού ερωτήματος το Helsingin hovioikeus υπενθυμίζει ότι, κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, του κανονισμού 1346/2000, το εφαρμοστέο δίκαιο στη διαδικασία αφερεγγυότητας και στα αποτελέσματά της είναι εκείνο του κράτους ενάρξεως της διαδικασίας αυτής. Κατά το άρθρο 4, παράγραφος 2, στοιχείο ιγ', του εν λόγω κανονισμού, το δίκαιο αυτό καθορίζει ιδίως τους κανόνες που άπτονται της ακυρότητας, της ακυρωσίας ή του ανενεργού των επιβλαβών για όλους τους πιστωτές δικαιοπρασιών. Εντούτοις, κατά το άρθρο 13 του εν λόγω κανονισμού, το άρθρο 4, παράγραφος 2, στοιχείο ιγ', του ίδιου κανονισμού δεν έχει εφαρμογή όταν ο επωφεληθείς της επιβλαβούς για το σύνολο των πιστωτών δικαιοπραξίας αποδεικνύει ότι η οικεία δικαιοπραξία διέπεται από το δίκαιο άλλου κράτους μέλους διαφορετικού από το κράτος ενάρξεως και ότι το ως άνω δίκαιο δεν παρέχει στη συγκεκριμένη περίπτωση κανένα μέσο προσβολής της δικαιοπραξίας αυτής.
- 14 Το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί ότι οι διάδικοι της κύριας δίκης διαφωνούν, πρώτον, επί της ερμηνείας της εκφράσεως «δεν παρέχει στη συγκεκριμένη περίπτωση κανένα μέσο προσβολής της δικαιοπραξίας αυτής», δεύτερον, επί του περιεχομένου της υποχρεώσεως της Nike να προσκομίσει ενδείξεις περί του περιεχομένου του ολλανδικού δικαίου και, τρίτον, επί της κατανομής του βάρους αποδείξεως μεταξύ των διαδίκων.
- 15 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Helsingin hovioikeus αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Έχει το άρθρο 13 του κανονισμού 1346/2000 την έννοια ότι η έκφραση “στη συγκεκριμένη περίπτωση [...] της δικαιοπραξίας αυτής” σημαίνει ότι, λαμβανομένων υπόψη όλων των περιστάσεων της συγκεκριμένης περιπτώσεως, η δικαιοπραξία δεν δύναται να προσβληθεί;
- 2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα και αν ο εναγόμενος στο πλαίσιο διαδικασίας πτωχευτικής ανακλήσεως έχει επικαλεσθεί διάταξη δικαίου, κατά την έννοια του άρθρου 13, πρώτη περίπτωση, του ως άνω κανονισμού, βάσει της οποίας η εξόφληση ληξιπρόθεσμης οφειλής δύναται να ανακληθεί μόνον εάν συντρέχουν οι περιστάσεις που προβλέπει η διάταξη αυτή, περί των οποίων δεν γίνεται λόγος στην αγωγή που ασκήθηκε με βάση το δίκαιο του κράτους όπου κινήθηκε η διαδικασία πτωχεύσεως,
- α) συντρέχουν λόγοι οι οποίοι εμποδίζουν να ερμηνευθεί το άρθρο 13 υπό την έννοια ότι ο ενάγων στο πλαίσιο διαδικασίας πτωχευτικής ανακλήσεως, αφού λάβει γνώση της διατάξεως αυτής, πρέπει να προβάλει τις σχετικές περιστάσεις, εφόσον επιβάλλεται κατά το εθνικό δίκαιο του κράτους μέλους ενάρξεως της διαδικασίας αφερεγγυότητας να εκθέσει όλες τις περιστάσεις οι οποίες στηρίζουν την αγωγή πτωχευτικής ανακλήσεως, ή
- β) οφείλει ο εναγόμενος να αποδείξει ότι οι περιστάσεις αυτές δεν υφίσταντο και για τον λόγο αυτόν δεν είναι δυνατή η ανάκληση βάσει της επίμαχης διατάξεως, χωρίς να απαιτείται η ειδική επίκληση των περιστάσεων αυτών από τον ενάγοντα;
- 3) Ανεξαρτήτως της απαντήσεως στο ερώτημα 2, υπό α', έχει το άρθρο 13 την έννοια ότι
- α) ο εναγόμενος στο πλαίσιο διαδικασίας πτωχευτικής ανακλήσεως φέρει το βάρος αποδείξεως σχετικά με το ότι οι περιστάσεις που προβλέπει η εν λόγω διάταξη δεν υφίστανται στη συγκεκριμένη περίπτωση, ή
- β) μπορεί το βάρος αποδείξεως σχετικά με τη συνδρομή των περιστάσεων αυτών να προσδιορίζεται βάσει του δικαίου κράτους μέλους διαφορετικού από το κράτος ενάρξεως της διαδικασίας το οποίο διέπει τη δικαιοπραξία και το οποίο ορίζει ότι ο ενάγων φέρει το βάρος αποδείξεως, ή

- γ) μπορεί να ερμηνευθεί το άρθρο 13 και υπό την έννοια ότι το ζήτημα του βάρους αποδείξεως επιλύεται κατά τις εθνικές διατάξεις που ισχύουν στο κράτος του επιληφθέντος δικαστηρίου;
- 4) Έχει το άρθρο 13 την έννοια ότι η έκφραση “[δεν παρέχει] [...] κανένα μέσο προσβολής της δικαιοπραξίας αυτής” δεν καλύπτει μόνον τις ειδικές πτωχευτικές διατάξεις του δικαίου που διέπει τη δικαιοπραξία, αλλά και τις γενικές αρχές και διατάξεις του δικαίου αυτού οι οποίες έχουν εφαρμογή στη δικαιοπραξία;
- 5) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο τέταρτο ερώτημα,
- α) έχει το άρθρο 13 [του κανονισμού 1346/2000] την έννοια ότι ο εναγόμενος πρέπει να αποδείξει, συναφώς, ότι το δίκαιο κατά την έννοια του εν λόγω άρθρου 13 δεν περιλαμβάνει γενικές ή άλλες διατάξεις ή αρχές οι οποίες καθιστούν εν γένει δυνατή την ανάκληση με βάση τα προβαλλόμενα πραγματικά περιστατικά και
- β) έχει το επιληφθέν δικαστήριο τη δυνατότητα, βάσει του ως άνω άρθρου 13, όταν εκτιμά ότι ο εναγόμενος έχει προβάλει επαρκή σχετικά στοιχεία, να απαιτεί από τον αντίδικο να προσκομίσει απόδειξη όσον αφορά διάταξη ή αρχή που καθιστά δυνατή την ανάκληση και εμπίπτει στο πτωχευτικό δίκαιο ή στο διέπον τη δικαιοπραξία γενικό δίκαιο κράτους μέλους διαφορετικού από το κράτος ενάρξεως της διαδικασίας, κατά την έννοια του ίδιου άρθρου 13;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

- 16 Με το πρώτο του ερώτημα το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί, κατά βάση, αν το άρθρο 13 του κανονισμού 1346/2000 έχει την έννοια ότι η εφαρμογή του εξαρτάται από την προϋπόθεση ότι η οικεία δικαιοπραξία δεν μπορεί να προσβληθεί δυνάμει του εφαρμοστέου στη δικαιοπραξία αυτή δικαίου (στο εξής: *lex causae*), λαμβανομένων υπόψη όλων των περιστάσεων της συγκεκριμένης υποθέσεως.
- 17 Συναφώς, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το κείμενο του άρθρου 13 του εν λόγω κανονισμού, στην απόδοσή του στη φινλανδική γλώσσα, διαφέρει ελαφρώς από άλλες γλωσσικές αποδόσεις, καθόσον όπως φαίνεται δεν περιλαμβάνει τις λέξεις «στη συγκεκριμένη περίπτωση» ή ανάλογη έκφραση. Βεβαίως, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η ανάγκη ομοιόμορφης ερμηνείας των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης επιτάσσει, σε περίπτωση αποκλίσεως μεταξύ των γλωσσικών αποδόσεων αυτής, να ερμηνεύεται η οικεία διάταξη με κριτήριο το γενικό πλαίσιο και τον σκοπό της κανονιστικής ρυθμίσεως της οποίας αποτελεί στοιχείο (βλ. απόφαση *Christie's France*, C-41/14, EU:C:2015:119, σκέψη 26 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 18 Όσον αφορά το γενικό πλαίσιο και τον σκοπό του άρθρου 13 του κανονισμού 1346/2000, πρέπει να υπομνησθεί, αφενός, ότι το άρθρο αυτό προβλέπει εξαίρεση από τον γενικό κανόνα του άρθρου 4, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού, κατά τον οποίο το εφαρμοστέο στη διαδικασία αφερεγγυότητας και στα αποτελέσματά της δίκαιο είναι το δίκαιο του κράτους ενάρξεως (στο εξής: *lex fori concursus*). Αφετέρου, η εξαίρεση αυτή, σκοπός της οποίας είναι, όπως υπενθυμίζεται στην αιτιολογική σκέψη 24 του ως άνω κανονισμού, η προστασία της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης των έννομων προσδοκιών και της ασφάλειας των συναλλαγών στα άλλα κράτη μέλη πέραν αυτού της ενάρξεως της διαδικασίας, πρέπει να ερμηνεύεται συσταλτικά, το δε περιεχόμενό της δεν μπορεί να βαίνει πέραν του αναγκαίου για την επίτευξη του σκοπού αυτού μέτρου (βλ. απόφαση *Lutz*, C-557/13, EU:C:2015:227, σκέψη 34).

- 19 Έτσι, το άρθρο 13 του κανονισμού 1346/2000 αποσκοπεί στην προστασία της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης του ωφεληθέντος από δικαιοπραξία επιβλαβή για το σύνολο των δανειστών, προβλέποντας ότι η δικαιοπραξία αυτή θα εξακολουθεί να διέπεται, ακόμα και μετά την κίνηση διαδικασίας αφερεγγυότητας, από το δίκαιο που ήταν εφαρμοστέο την ημερομηνία κατά την οποία συνήφθη, δηλαδή από τη *lex causae*.
- 20 Ωστόσο, από τον ως άνω σκοπό προκύπτει σαφώς ότι η εφαρμογή του άρθρου 13 του κανονισμού 1346/2000 επιτάσσει να συνεκτιμούνται όλες οι περιστάσεις της οικείας υποθέσεως. Πράγματι, δεν μπορεί να υφίσταται δικαιολογημένη εμπιστοσύνη στο ότι το κύρος μιας δικαιοπραξίας θα εκτιμηθεί, μετά την κίνηση διαδικασίας αφερεγγυότητας, χωρίς να ληφθούν υπόψη οι περιστάσεις αυτές, ενώ, αν δεν είχε κινηθεί μια τέτοια διαδικασία, οι σχετικές περιστάσεις θα έπρεπε να συνεκτιμηθούν.
- 21 Επιπροσθέτως, η υποχρέωση στενής ερμηνείας της εξαιρέσεως την οποία προβλέπει το άρθρο 13 του εν λόγω κανονισμού εμποδίζει τη διασταλτική ερμηνεία του περιεχομένου του άρθρου αυτού, που παρέχει τη δυνατότητα στον ωφεληθέντα από δικαιοπραξία επιβλαβή για το σύνολο των δανειστών να αποφύγει την εφαρμογή της *lex fori concursus* επικαλούμενος εντελώς αόριστα τον απρόσβλητο χαρακτήρα της οικείας δικαιοπραξίας δυνάμει διατάξεως της *lex causae*.
- 22 Υπό τις συνθήκες αυτές, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 13 του κανονισμού 1346/2000 έχει την έννοια ότι η εφαρμογή του εξαρτάται από την προϋπόθεση ότι η οικεία δικαιοπραξία δεν μπορεί να προσβληθεί δυνάμει της *lex causae*, λαμβανομένων υπόψη όλων των περιστάσεων της συγκεκριμένης υποθέσεως.

Επί του δευτέρου και του τρίτου ερωτήματος

- 23 Με το δεύτερο και το τρίτο ερώτημά του, που πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί, κατά βάση, στο πλαίσιο εφαρμογής του άρθρου 13 του κανονισμού 1346/2000 και σε περίπτωση που ο εναγόμενος επί αγωγής αφορώσας την ακυρότητα, την ακυρωσία ή το ανενεργό δικαιοπραξίας επικαλείται διάταξη της *lex causae* κατά την οποία η δικαιοπραξία αυτή είναι προσβλητή μόνον υπό τις συνθήκες που προβλέπει η ως άνω διάταξη, σε ποιον εναπόκειται να επικαλεστεί την έλλειψη τέτοιων περιστάσεων και να προσκομίσει σχετικές αποδείξεις.
- 24 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά το άρθρο 13 του εν λόγω κανονισμού, η εφαρμογή του άρθρου 4, παράγραφος 2, στοιχείο ιγ', του ίδιου κανονισμού δεν μπορεί να αποκλείεται παρά μόνον αν εκείνος ο οποίος επωφελήθηκε δικαιοπραξίας επιβλαβούς για το σύνολο των δανειστών προσκομίσει απόδειξη ότι η δικαιοπραξία αυτή διέπεται από δίκαιο άλλου κράτους μέλους διαφορετικού από το κράτος ενάρξεως και ότι το εν λόγω δίκαιο δεν παρέχει κανένα μέσο προσβολής της δικαιοπραξίας αυτής.
- 25 Κατά συνέπεια, από το γράμμα του άρθρου 13 του κανονισμού 1346/2000 προκύπτει ότι εναπόκειται στον εναγόμενο επί αγωγής αφορώσας την ακυρότητα, την ακυρωσία ή το ανενεργό δικαιοπραξίας να αποδείξει ότι η δικαιοπραξία αυτή, δυνάμει της *lex causae*, δεν μπορεί να προσβληθεί. Εξάλλου, προβλέποντας ότι ο εν λόγω εναγόμενος πρέπει να αποδείξει ότι η δικαιοπραξία αυτή δεν μπορεί να προσβληθεί «[με] κανένα μέσο», και μάλιστα, όπως απορρέει από τη σκέψη 22 της παρούσας αποφάσεως, λαμβανομένων υπόψη όλων των περιστάσεων της συγκεκριμένης υποθέσεως, το ως άνω άρθρο 13 επιβάλλει επίσης στον εν λόγω εναγόμενο, τουλάχιστον σιωπηρώς, την υποχρέωση να αποδείξει τόσο την ύπαρξη των στοιχείων από τα οποία μπορεί να συναχθεί ότι η οικεία δικαιοπραξία είναι απρόσβλητη όσο και την έλλειψη κάθε στοιχείου που θα εμπόδιζε ένα τέτοιο συμπέρασμα.
- 26 Επομένως, δεδομένου ότι κατά το άρθρο 13 του κανονισμού 1346/2000 το βάρος αποδείξεως φέρει σαφώς ο εναγόμενος που επικαλείται το άρθρο αυτό, ο ενάγων, στο πλαίσιο αγωγής στηριζόμενης στις εφαρμοστέες διατάξεις της *lex fori concursus*, δεν είναι δυνατό να υποχρεούται να επικαλεστεί ή

ακόμα και να αποδείξει ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής διατάξεως της *lex causae* παρέχουσας, καταρχήν, τη δυνατότητα προσβολής της οικείας δικαιοπραξίας, όπως είναι το άρθρο 47 του επίμαχου στην κύρια δίκη νόμου περί πτωχεύσεως.

- 27 Εντούτοις, ενώ το άρθρο 13 του ως άνω κανονισμού διέπει ρητώς την κατανομή του βάρους αποδείξεως, δεν περιλαμβάνει διατάξεις σχετικές με ειδικότερες δικονομικές πτυχές της εν λόγω κατανομής. Συγκεκριμένα, το άρθρο αυτό δεν περιλαμβάνει διατάξεις σχετικές, ιδίως, με τις λεπτομέρειες της προσκομίσεως αποδείξεων, με τα παραδεκτά ενώπιον του αρμοδίου εθνικού δικαστηρίου αποδεικτικά στοιχεία ή με τις αρχές που διέπουν την εκτίμηση, από το δικαστήριο αυτό, της αποδεικτικής ισχύος των υποβαλλόμενων ενώπιόν του στοιχείων.
- 28 Συναφώς, κατά πάγια νομολογία, ελλείψει εναρμονίσεως σε επίπεδο δικαίου της Ένωσης των κανόνων αυτών, εμπίπτει στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους, δυνάμει της αρχής της δικονομικής αυτονομίας, να θεσπίζει τέτοιου είδους διατάξεις, υπό τον όρο ωστόσο ότι τούτο δεν συνεπάγεται δυσμενέστερη μεταχείριση από εκείνη που επιφυλάσσει η ρύθμιση που διέπει παρόμοιες καταστάσεις υπαγόμενες στο εσωτερικό δίκαιο (αρχή της ισοδυναμίας) και ότι δεν καθίσταται πρακτικά αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερής η άσκηση δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται από το δίκαιο της Ένωσης (αρχή της αποτελεσματικότητας) (βλ., επ' αυτού, απόφαση *Kušionová*, C-34/13, EU:C:2014:2189, σκέψη 50 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 29 Όσον αφορά, ειδικότερα, την αρχή της αποτελεσματικότητας που μνημονεύεται στην προηγούμενη σκέψη της παρούσας αποφάσεως, η αρχή αυτή εμποδίζει, αφενός, την εφαρμογή εθνικών διαδικαστικών κανόνων που καθιστούν αδύνατη στην πράξη ή υπερβολικά δυσχερή την προσφυγή στο άρθρο 13 του κανονισμού 1346/2000, προβλέποντας υπερβολικά αυστηρούς κανόνες, ειδικότερα όσον αφορά την απόδειξη περί μη συνδρομής συγκεκριμένων περιστάσεων. Αφετέρου, η αρχή αυτή εμποδίζει τη θέσπιση υπερβολικά χαλαρών εθνικών κανόνων περί αποδείξεως, η εφαρμογή των οποίων θα είχε ως αποτέλεσμα, στην πράξη, την αντιστροφή του βάρους αποδείξεως που προβλέπει το άρθρο 13 του εν λόγω κανονισμού.
- 30 Εντούτοις, απλώς και μόνον η δυσχέρεια προσκομίσεως της αποδείξεως περί της συνδρομής των περιστάσεων υπό τις οποίες η *lex causae* αποκλείει τη δυνατότητα προσβολής της δικαιοπραξίας αυτής, ή, ενδεχομένως, περί της ελλείψεως των προβλεπομένων από τη *lex causae* περιστάσεων υπό τις οποίες η δικαιοπραξία αυτή είναι δυνατό να προσβληθεί, δεν θίγει, καθαυτή, την αρχή της αποτελεσματικότητας, αλλά αντιθέτως ικανοποιεί την απαίτηση, περί της οποίας γίνεται λόγος στη σκέψη 18 της παρούσας αποφάσεως, να ερμηνεύεται συσταλτικά το εν λόγω άρθρο.
- 31 Υπό τις συνθήκες αυτές, στο δεύτερο και στο τρίτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι, στο πλαίσιο εφαρμογής του άρθρου 13 του κανονισμού 1346/2000 και σε περίπτωση που ο εναγόμενος επί αγωγής αφορώσας την ακυρότητα, την ακυρωσία ή το ανενεργό δικαιοπραξίας επικαλείται διάταξη της *lex causae* κατά την οποία η δικαιοπραξία αυτή δεν μπορεί να προσβληθεί παρά μόνον αν συντρέχουν οι περιστάσεις που προβλέπει η ως άνω διάταξη, εναπόκειται στον εν λόγω εναγόμενο να επικαλεστεί την έλλειψη των περιστάσεων αυτών και να το αποδείξει.

Επί του τετάρτου ερωτήματος

- 32 Με το τέταρτο ερώτημά του το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί, κατά βάση, αν το άρθρο 13 του κανονισμού 1346/2000 έχει την έννοια ότι οι όροι «δεν παρέχει [...] κανένα μέσο προσβολής της δικαιοπραξίας αυτής» αφορούν, επιπλέον των διατάξεων της *lex causae* που έχουν εφαρμογή στον τομέα της αφερεγγυότητας, το σύνολο των διατάξεων και των γενικών αρχών του δικαίου αυτού.
- 33 Συναφώς, από τη σκέψη 19 της παρούσας αποφάσεως προκύπτει ότι το άρθρο 13 του εν λόγω κανονισμού αποσκοπεί στην προστασία της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης του ωφεληθέντος από δικαιοπραξία επιβλαβή για το σύνολο των δανειστών, προβλέποντας ότι η δικαιοπραξία αυτή θα

εξακολουθεί να διέπεται, ακόμα και μετά την κίνηση διαδικασίας αφερεγγυότητας, από τη *lex causae*. Επιπλέον, όπως προκύπτει από τη σκέψη 22 της παρούσας αποφάσεως, η εφαρμογή του ως άνω άρθρου 13 υπέρ ενός τέτοιου δικαιούχου απαιτεί τη συνεκτίμηση όλων των περιστάσεων της οικείας υποθέσεως.

- 34 Ωστόσο, ο σκοπός της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, καθώς και η ανάγκη συνεκτιμήσεως όλων των περιστάσεων της οικείας υποθέσεως επιβάλλουν την ερμηνεία του άρθρου 13 του εν λόγω κανονισμού υπό την έννοια ότι ο δικαιούχος πρέπει να αποδείξει ότι η δικαιοπραξία δεν μπορεί να προσβληθεί ούτε βάσει των διατάξεων της *lex causae* που έχουν εφαρμογή στον τομέα της αφερεγγυότητας, αλλ' ούτε και βάσει της *lex causae* στο σύνολό της.
- 35 Πράγματι, αφενός, το γράμμα του άρθρου 13 του κανονισμού 1346/2000 συνηγορεί σαφώς υπέρ μιας τέτοιας ερμηνείας, δεδομένου ότι τούτο επιβάλλει στον δικαιούχο επιβλαβούς δικαιοπραξίας το βάρος να αποδείξει ότι η δικαιοπραξία αυτή δεν είναι δεκτική προσφυγής «[με] κανένα μέσο». Αφετέρου, δεν μπορεί να υφίσταται δικαιολογημένη εμπιστοσύνη στο γεγονός ότι μια δικαιοπραξία, που είναι δυνατόν να προσβληθεί βάσει διατάξεως ή γενικής αρχής της *lex causae*, θα εκτιμηθεί, μετά την κίνηση διαδικασίας αφερεγγυότητας, μόνον έναντι των διατάξεων της *lex causae* που έχουν εφαρμογή στον τομέα της αφερεγγυότητας.
- 36 Υπό τις συνθήκες αυτές, στο τέταρτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 13 του κανονισμού 1346/2000 έχει την έννοια ότι οι όροι «δεν παρέχει [...] κανένα μέσο προσβολής της δικαιοπραξίας αυτής» αφορούν, επιπλέον των διατάξεων της *lex causae* που έχουν εφαρμογή στον τομέα της αφερεγγυότητας, το σύνολο των διατάξεων και των γενικών αρχών του δικαίου αυτού.

Επί του πέμπτου ερωτήματος

- 37 Με το πέμπτο ερώτημά του το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί, κατά βάση, αν το άρθρο 13 του κανονισμού 1346/2000 έχει την έννοια ότι ο εναγόμενος επί αγωγής αφορώσας την ακυρότητα, την ακυρωσία ή το ανενεργό δικαιοπραξίας πρέπει να αποδείξει ότι η *lex causae*, στο σύνολό της, δεν παρέχει τη δυνατότητα αμφισβητήσεως της δικαιοπραξίας αυτής. Εξάλλου, το ως άνω δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί, κατά βάση, αν το εθνικό δικαστήριο που επιλαμβάνεται μιας τέτοιας αγωγής μπορεί να κρίνει, όταν εκτιμά ότι ο εναγόμενος προσκόμισε επαρκείς εξηγήσεις, ότι εναπόκειται στον ενάγοντα να αποδείξει ότι υφίσταται διάταξη ή αρχή της *lex causae* δυνάμει των οποίων η ως άνω δικαιοπραξία μπορεί να προσβληθεί.
- 38 Πρώτον, όσον αφορά το ζήτημα αν, στο πλαίσιο εφαρμογής του εν λόγω άρθρου 13, ο εναγόμενος επί αγωγής αφορώσας την ακυρότητα, την ακυρωσία ή το ανενεργό δικαιοπραξίας πρέπει να αποδείξει ότι η *lex causae*, στο σύνολό της, δεν παρέχει τη δυνατότητα αμφισβητήσεως της προσβαλλόμενης δικαιοπραξίας, πρέπει να υπομνησθεί ότι, όπως προκύπτει από τη σκέψη 31 της παρούσας αποφάσεως, εναπόκειται στον εν λόγω εναγόμενο να επικαλεστεί την έλλειψη περιστάσεων που παρέχουν τη δυνατότητα προσβολής της δικαιοπραξίας αυτής βάσει της *lex causae* και να το αποδείξει.
- 39 Συναφώς, το άρθρο 13 του κανονισμού 1346/2000 δεν διακρίνει τις διατάξεις της *lex causae* που έχουν εφαρμογή στον τομέα της αφερεγγυότητας από τις διατάξεις και τις αρχές της *lex causae* που έχουν εφαρμογή σε άλλους τομείς, προβλέπει όμως ότι εναπόκειται στον εν λόγω εναγόμενο να αποδείξει ότι η οικεία δικαιοπραξία δεν μπορεί να προσβληθεί «[με] κανένα μέσο». Κατά συνέπεια, απορρέει σαφώς από το γράμμα του ως άνω άρθρου ότι αυτό έχει την έννοια ότι ο ίδιος εναγόμενος πρέπει να αποδείξει ότι η *lex causae*, στο σύνολό της, δεν παρέχει τη δυνατότητα προσβολής της δικαιοπραξίας αυτής.

- 40 Το ως άνω συμπέρασμα είναι επίσης σύμφωνο προς την αρχή, που υπομνήσθηκε στη σκέψη 18 της παρούσας αποφάσεως, κατά την οποία το άρθρο 13 του κανονισμού 1346/2000 πρέπει να ερμηνεύεται συσταλτικά. Πράγματι, η αντίθετη ερμηνεία, υπό την έννοια ότι ο προβάλλων σχετική αμφισβήτηση φέρει το βάρος αποδείξεως του ότι δεν υφίσταται καμία διάταξη ή αρχή της *lex causae* που να παρέχει τη δυνατότητα τέτοιας αμφισβήτησεως, θα διευκόλυνε υπερβολικά την προσφυγή στην ως άνω διάταξη και θα της προσέδιδε σημαντικά ευρύ περιεχόμενο.
- 41 Εξάλλου, μόνον ένα τέτοιο συμπέρασμα συνάδει προς τον σκοπό του εν λόγω άρθρου 13, ο οποίος υπομνήσθηκε στη σκέψη 19 της παρούσας αποφάσεως, ήτοι τον σκοπό της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης του ωφεληθέντος από δικαιοπραξία επιβλαβή για το σύνολο των δανειστών, με την πρόβλεψη ότι η εν λόγω δικαιοπραξία θα εξακολουθεί να διέπεται από το δίκαιο που είχε εφαρμογή επ' αυτής την ημερομηνία συνάψεώς της. Πράγματι, κατά την ημερομηνία αυτή, η ως άνω δικαιοπραξία διεπόταν από τη *lex causae*, στο σύνολό της, την εφαρμοζόμενη πέραν των διαδικασιών αφερεγγυότητας, καθόσον το ίδιο άρθρο 13 καταρχήν δεν έχει εφαρμογή, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, στις δικαιοπραξίες που συνάπτονται μετά την κίνηση διαδικασίας αφερεγγυότητας (βλ. απόφαση Lutz, C-557/13, EU:C:2015:227, σκέψη 36).
- 42 Δεύτερον, όσον αφορά το ζήτημα αν το εθνικό δικαστήριο το οποίο επιλαμβάνεται αγωγής αφορώσας την ακυρότητα, την ακυρωσία ή το ανενεργό δικαιοπραξίας μπορεί να κρίνει, όταν εκτιμά ότι ο εναγόμενος προσκόμισε επαρκείς εξηγήσεις, ότι ο ενάγων πρέπει να αποδείξει ότι υφίσταται διάταξη ή αρχή της *lex causae* δυνάμει των οποίων η δικαιοπραξία αυτή μπορεί να προσβληθεί, πρέπει να σημειωθεί ότι από τη σκέψη 25 της παρούσας αποφάσεως προκύπτει ότι εναπόκειται στον ως άνω εναγόμενο να αποδείξει ότι η εν λόγω δικαιοπραξία είναι απρόσβλητη.
- 43 Εξάλλου, από τις σκέψεις 27 έως 29 της παρούσας αποφάσεως προκύπτει ότι, δεδομένου ότι το άρθρο 13 του κανονισμού 1346/2000 δεν περιλαμβάνει διατάξεις σχετικές, ιδίως, με τις λεπτομέρειες της αποδείξεως, με τα παραδεκτά ενώπιον του αρμοδίου εθνικού δικαστηρίου αποδεικτικά στοιχεία ή με τις αρχές που διέπουν την εκ μέρους του δικαστηρίου αυτού εκτίμηση της αποδεικτικής ισχύος των υποβαλλόμενων ενώπιόν του στοιχείων, εμπίπτει στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους, δυνάμει της αρχής της δικονομικής αυτονομίας, να θεσπίζει τέτοιου είδους διατάξεις, υπό τον όρο ωστόσο της τηρήσεως των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας. Δεν είναι σύμφωνοι προς την αρχή της αποτελεσματικότητας υπερβολικά χαλαροί εθνικοί κανόνες περί αποδείξεως, η εφαρμογή των οποίων θα είχε ως αποτέλεσμα, στην πράξη, την αντιστροφή του βάρους αποδείξεως.
- 44 Επομένως, το αρμόδιο εθνικό δικαστήριο δεν μπορεί να κρίνει ότι εναπόκειται στον ασκούντα αγωγή αφορώσα την ακυρότητα, την ακυρωσία ή το ανενεργό δικαιοπραξίας να αποδείξει την ύπαρξη διατάξεως ή αρχής της *lex causae* δυνάμει των οποίων η δικαιοπραξία αυτή μπορεί να προσβληθεί παρά μόνον αν το δικαστήριο αυτό εκτιμά ότι ο εναγόμενος όντως απέδειξε, αρχικώς, ότι, λαμβανομένων υπόψη των συνήθως εφαρμοστέων βάσει του εθνικού δικονομικού δικαίου κανόνων, η οικεία δικαιοπραξία είναι απρόσβλητη δυνάμει της *lex causae*. Εντούτοις, υπάγεται στη δικονομική αυτονομία του οικείου κράτους μέλους να ορίζει, τηρώντας τις αρχές της αποτελεσματικότητας και της ισοδυναμίας, τα κριτήρια που παρέχουν τη δυνατότητα εκτιμήσεως του αν ο ενάγων όντως προσκόμισε τη σχετική απόδειξη.
- 45 Υπό τις συνθήκες αυτές, στο πέμπτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 13 του κανονισμού 1346/2000 έχει την έννοια ότι ο εναγόμενος επί αγωγής αφορώσας την ακυρότητα, την ακυρωσία ή το ανενεργό δικαιοπραξίας πρέπει να αποδεικνύει ότι η *lex causae*, στο σύνολό της, δεν παρέχει τη δυνατότητα αμφισβήτησεως της οικείας δικαιοπραξίας. Το εθνικό δικαστήριο που επιλαμβάνεται μιας τέτοιας αγωγής δεν μπορεί να κρίνει ότι εναπόκειται στον ενάγοντα να αποδείξει την ύπαρξη διατάξεως ή αρχής της *lex causae* δυνάμει των οποίων η δικαιοπραξία αυτή μπορεί να προσβληθεί παρά μόνον αν το δικαστήριο αυτό εκτιμά ότι ο εναγόμενος, αρχικώς, όντως απέδειξε, έναντι των συνήθως εφαρμοστέων κανόνων του εθνικού δικονομικού του δικαίου, ότι η σχετική δικαιοπραξία είναι απρόσβλητη δυνάμει της *lex causae*.

Επί των δικαστικών εξόδων

⁴⁶ Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπíπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (έκτο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 13 του κανονισμού (ΕΚ) 1346/2000 του Συμβουλίου, της 29ης Μαΐου 2000, περί των διαδικασιών αφερεγγυότητας, έχει την έννοια ότι η εφαρμογή του εξαρτάται από την προϋπόθεση ότι η οικεία δικαιοπραξία δεν μπορεί να προσβληθεί δυνάμει του εφαρμοστέου στη δικαιοπραξία αυτή δικαίου (*lex causae*), λαμβανομένων υπόψη όλων των περιστάσεων της υποθέσεως.
- 2) Στο πλαίσιο εφαρμογής του άρθρου 13 του κανονισμού 1346/2000 και σε περίπτωση που ο εναγόμενος επί αγωγής αφορώσας την ακυρότητα, την ακυρωσία ή το ανενεργό δικαιοπραξίας επικαλείται διάταξη του εφαρμοστέου στη δικαιοπραξία αυτή δικαίου (*lex causae*) κατά την οποία η δικαιοπραξία αυτή δεν μπορεί να προσβληθεί παρά μόνον αν συντρέχουν οι περιστάσεις που προβλέπει η ως άνω διάταξη, εναπόκειται στον εν λόγω εναγόμενο να επικαλεστεί την έλλειψη των περιστάσεων αυτών και να το αποδείξει.
- 3) Το άρθρο 13 του κανονισμού 1346/2000 έχει την έννοια ότι οι όροι «δεν παρέχει [...] κανένα μέσο προσβολής της δικαιοπραξίας αυτής» αφορούν, επιπλέον των διατάξεων του εφαρμοστέου στη δικαιοπραξία αυτή δικαίου (*lex causae*) που έχουν εφαρμογή στον τομέα της αφερεγγυότητας, το σύνολο των διατάξεων και των γενικών αρχών του δικαίου αυτού.
- 4) Το άρθρο 13 του κανονισμού 1346/2000 έχει την έννοια ότι ο εναγόμενος επί αγωγής αφορώσας την ακυρότητα, την ακυρωσία ή το ανενεργό δικαιοπραξίας πρέπει να αποδεικνύει ότι το εφαρμοστέο στη δικαιοπραξία αυτή δικαίο (*lex causae*), στο σύνολό του, δεν παρέχει τη δυνατότητα αμφισβητήσεως της οικείας δικαιοπραξίας. Το εθνικό δικαστήριο που επιλαμβάνεται μιας τέτοιας αγωγής δεν μπορεί να κρίνει ότι εναπόκειται στον ενάγοντα να αποδείξει την ύπαρξη διατάξεως ή αρχής του εν λόγω δικαίου δυνάμει των οποίων η δικαιοπραξία αυτή μπορεί να προσβληθεί παρά μόνον αν το δικαστήριο αυτό εκτιμά ότι ο εναγόμενος, αρχικώς, όντως απέδειξε, έναντι των συνήθως εφαρμοστέων κανόνων του εθνικού δικονομικού του δικαίου, ότι η σχετική δικαιοπραξία είναι απρόσβλητη δυνάμει του ίδιου δικαίου.

(υπογραφές)